

DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-udu-163.2025.08>

УДК 81'373+81'374]:001.84

Леміш Н. Є., Зернецька А. А., Леута О. І.,
Кравцова Ю. В., Овчиннікова І. І.

МЕТОДИКА ПРОЧИТАННЯ СЛОВНИКОВОЇ СТАТТІ: КЕЙС-СТАДІ НА МАТЕРІАЛІ ЛЕКСЕМ 'ТРАНСЛІТЕРАЦІЯ' / 'TRANSLITERATION' І 'СЛОВОТВІР' / 'WORD-BUILDING'

У статті запропоновано методика прочитання словникової статті з використанням кейс-стаді як методу, що спирається на реальні або вигадані ситуації. Такий підхід дозволяє випрацювати власні практичні навички роботи з різними словниками на матеріалі конкретних словникових статей. В межах цієї розвідки розглянуто вхідні слова/лексеми 'транслітерація' і 'словотвір' в українських етимологічних і тлумачних словниках, 'transliteration' і 'word-building' – в англійських лексикографічних джерелах відповідно. Підтверджено, що першочерговим кроком при роботі із словниками є встановлення типу словника: етимологічний, тлумачний, перекладний, термінологічний тощо, та його лексикографічних параметрів. Наступним обов'язковим етапом є ознайомлення з передмовою, де зазвичай прописано алгоритм подання інформації у словниковій статті, та переліком скорочень (позначок мов, галузей, граматичних категорій та ін.).

Методика прочитання словникової статті безпосередньо містить попереднє ознайомлення з її повним текстом, декодування скорочень, повний аналіз словникових дефініцій як основний компонент лексикографічного аналізу та критичний аналіз. Застосування аналогічної методики прочитання словникової статті для тієї самої лексичної одиниці до словників різних типів дає змогу отримати найбільш вичерпну та об'єктивну інформацію.

Перспективним вбачається деталізований опис методик прочитання словникових статей для окремих типів словників з метою визначення їх особливостей з подальшим укладанням методичних рекомендацій щодо використання таких спеціалізованих методик залежно від спрямування наукового дослідження.

Доведено, що аналіз дефініцій каузальних доміант у тлумачних словниках уможливив виділення каузальних семем у всіх мовах вивчення та подальше встановлення спільних і відмінних вертеральних типів каузальності, що, зі свого боку, надало аргументації щодо часткової конвергентності концептуалізації каузальності у споріднених мовах.

Ключові слова: методика прочитання, словникова стаття, кейс-стаді, лексикографічні параметри, тип словника, лексикографічний аналіз, критичний аналіз, аналіз словникових дефініцій.

Відкритість інформаційних джерел для світової наукової спільноти потребує практичних навичок їх опрацювання задля проведення якісних і достовірних досліджень. У цьому зв'язку оволодіння різними методиками, зокрема й ознайомлення з побудованими на основі кейс-стаді напрацюваннями, безперечно є корисними, а отже й актуальними для отримання сучасних знань у різних напрямках. Метод кейсів виник ще в першій чверті ХХ ст. у Гарвардській школі бізнесу. Ознайомлення з проблемою, пошук рішення індивідуально та в групі надавали практичного досвіду та розвивали навички самостійного аналізу та прийняття рішень. Сучасні кейс-технології спрямовані на інтерактивність та адаптивність і є одним з найефективніших

інструментів у навчанні через їхню практикозорієнтованість, розвиток аналітичних навичок і критичного мислення, мотивування та управління часом [2].

Уміння коректно читати словникові статті, зокрема для здобувачів усіх рівнів вищої освіти, стає базовим з огляду на той факт, що словники слугують «унікальними і незамінними довідниковими виданнями, що узагальнюють і фіксують знання людства, відбивають стан науково-технічного й культурного розвитку, сприяють піднесенню як духовної культури в цілому, так і культури мови окремо» [3, с. 108]. До того ж, застосування в наукових дослідженнях лексикографічних даних підвищує об'єктивність і надійність отриманих результатів. Відтак, розробка методики прочитання словникової статті набуває особливої *актуальності* в умовах сьогодення.

Метою розвідки є окреслення методики прочитання словникової статті задля отримання найбільш вичерпної та об'єктивної інформації із використанням кейс-стаді на матеріалі двох конкретних лексем ('транслітерація' і 'словотвір', 'transliteration' і 'word-building') з двох мов (української та англійської відповідно). Сформульована мета зумовила виконання таких **завдань**: 1) описати лексикографічні параметри та методологічні принципи укладання словників; 2) проаналізувати словникові статті для лексичних одиниць 'транслітерація' і 'словотвір' в українських етимологічних і тлумачних словниках, 'transliteration' і 'word-building' – англійських лексикографічних джерелах); 3) представити методику прочитання словникової статті на основі проведених кейс-стаді.

Беззаперечним є твердження, що при роботі зі словником необхідно є «ідентифікація сталих критеріїв, ознак та параметрів, характерних для різних за обсягом словникових видань одного призначення окремо взятої мови» [10, с. 80]. Це, по суті, є результатом розвитку критичного аналізу словників (*dictionary criticism*, за Р. Хартманом), що вирішив «проблему загальної будови статей та презентації вичерпного матеріалу для опису мовних одиниць у структурі словника» [там само, с. 80].

Розмаїття підходів до виділення критеріїв і ознак зумовило кількісну та якісну розбіжності в лексикографічній параметризації. О. Черниш [16, с. 60], наприклад, розмежовує обов'язкові (орфографічний, граматичний, стилістичний, семантичний, синтаксичний, словотвірний, фразеологічний та інші аспекти) та факультативні (етимологічний, асоціативний, лінгвокраїнознавчий, статистичний, бібліографічний та ін.) параметри словникової статті залежно від її статусу. Основоположним параметром є семантичний. Вона також зважає на наявність власне мовних (структурогенних – наголос, орфографічні, граматичні та ін.) та екстралінгвістичних (діахронічні процеси, синтагматичні, мовна інтерференція) лексикографічних параметрів. Слушною є замітка дослідника про сучасні електронні багатомовні видання, які поєднують характеристики як словника, так і тезауруса, а також мають практично необмежені можливості подання «ілюстративних особливостей та зображувальних засобів представлення лексичної одиниці» [16].

За результатами дослідження структурного та функціонального аспектів лексикографічної параметризації І. Мейзерська стверджує, що така параметризація «повинна відбивати не лише системно-структурні показники описуваних одиниць, але і їх власне антропоцентричні, функціонально-комунікативні характеристики» [12, с. 154]. Вона також зауважує, що залежно від внутрішніх особливостей лексичної одиниці, яка підлягає аналізу, укладач словника може актуалізувати окремі параметри або навпаки відкинути їх на другий план [12, с. 155].

Ю. Дев'ятко, узагальнивши здобутки попередників, вважає, що до лексикографічних параметрів словника слід віднести такі: предметну орієнтацію словника (тематичну, ареальну, хронологічну, метадіалектну, ідіолектну, мовну); призначення словника (тлумачний, перекладний, довідковий, інформаційний, навчальний, тлумачно-перекладний); адресата словника (загальний, спеціалізований); аспектну орієнтацію (рівень описання мови: фонетичний, орфографічний, словотвірний, синтаксичний, семантичний); функцію словника (навчальна, довідкова, інвентаризаційна та систематизувальна, нормативна); обсяг словника; принципи відбору лексики [4].

Щодо структури словника, то зазвичай всі дослідники виділяють мега-, макро- та мікроструктуру [5, с. 102; 8, с. 18-19; 19, с. 33]. Мегаструктура містить такі компоненти: вступ, передмову, власне словник, граматичну довідку, правила користування словником, список скорочень, джерел і власних назв, а також теоретичний розділ про окремі аспекти лексикографічного опису словникових одиниць (факультативно, за потреби). Макроструктура включає «систему принципів відбору і порядок розміщення лексичних одиниць, принципи організації словникових статей, характер і природу лексичних одиниць» [10, с. 83]. Найрозповсюдженішими способами систематизації на макроструктурному рівні є тематичний та алфавітний. Вибір останніх залежить від типу словника, його призначення, потенційної аудиторії та підходу самого автора. «Критерії, на основі яких лексикограф відбирає слова до макроструктури словника, можуть ґрунтуватися на суб'єктивних поглядах укладача на вживання слів і водночас включати хронологічні, нормативні, стилістичні та перекладацькі параметри» [19, с. 34], однак «лексикографічна модель має бути придатною для вирішення багатомовних питань» [10, с. 86; 21, с. 30].

Мікроструктура словника – це внутрішня будова лексикографічного опису словникової одиниці, що є жорстко фіксованою у кожному словнику; це послідовність лінгвістичних типів даних (інформації про фонологію, морфологію, орфографію, етимологію, семантику, синтаксис, прагматику вхідної лексичної одиниці). Різні науковці виокремлюють у мікроструктурі словникової статті різні зони. Наприклад, Л. Прокопенко та С. Холодюк [14, с. 74-75] виділяють шість зон (головної – реєстрової одиниці (наголос, варіанти форм), граматичної інформації (граматичні значення та форми), етимологічної (мова-джерело, етимон, його значення), семантизації

(тлумачення), парадигматичних відношень (родові, однорівневі, видові поняття, синонімічні, антонімічні, гіперо-гіпонімічні відношення), ілюстративних прикладів (лексична сполучуваність, мовленнєве вживання)), а О. Каліберда – лише три (заголовного слова, дефініції та довідкового апарату) [7]. Ю. Кравцова [9, с. 83] співвідносить наявність у мікроструктурі словника зон з п'ятьма основними принципами лексикографування, а саме: «чіткою ієрархізацією значення в структурі багатозначного слова та відповідною фіксацією у словниковій статті; необхідним і достатнім тлумаченням; введенням граматичних, стильових, стилістичних позначок; наведенням актуального ілюстративного матеріалу; відображенням різноманітних семантичних та словотвірних зв'язків» [10, с. 81]. Детальнішу інформацію про варіанти мікроструктурних компонентів можна отримати [10, с. 86-92]. Саме обізнаність користувача словника із стандартизованою мега-, макро-, мікроструктурою спрощує читабельність словника і забезпечує легкість розуміння поданих даних. Це також скорочує час пошуку інформації через однорідність стиля її представлення у виданні та більш стислі формулювання в окремих статтях.

З метою семантизації у словниках можуть подавати тлумачення та/або дефініцію заголовкового слова / реєстрової одиниці [4, с. 90; 6, с. 117]. «Тлумачення розкриває значення мовної одиниці з погляду наївної картини світу і зазвичай притаманне для філологічних словників, а дефініція (термінологічне тлумачення) – це логічне визначення поняття, встановлення його змісту та відмінних ознак, що властиве для енциклопедичних та термінологічних словників, які зорієнтовані на наукове бачення дійсності» [там само]. Також може подаватись інформація щодо наявності синонімів, гіперонімів, посилань на споріднені терміни, про лексичну сполучуваність тощо. Однак поданню дефініції завжди передуює вибір та узагальнення методологічних принципів семантичного опису лексем. Ю. Дев'ятко, наприклад, до таких принципів відносить «принцип відсутності єдності метамовного описання ментальних одиниць» (одні й ті самі одиниці різними дослідниками можуть бути описані по-різному – за допомогою різних лінгвістичних засобів), «принцип доповненості семантичних описань» (інтеграція та узагальнення різних семантичних описань для тієї ж самої одиниці з різних словників), «принцип доповненості словникових дефініцій» (інтеграція сукупності дефініцій різних словників) і «принцип денотативної диференціації значень» (розмежування значень для різних денотатів) [4, с. 91-93]. Власне дотримання зазначених методологічних принципів при укладанні словників й дозволяє користувачам отримати максимально повне та вичерпне значення для потрібної лексеми.

В межах цієї розвідки здобувачам представлено результати кейс-стаді на матеріалі українських лексем 'транслітерація' і 'словотвір' та відповідно англійських – 'transliteration' і 'word-building'. Лексикографічний аналіз здійснювався для словникових статей із зазначеними заголовковими словами з етимологічних і тлумачних словників (друкованих та онлайн) обох мов.

Етимологічний словник української мови містить лише лексему

‘транслітерація’ [13, Т. 5, с. 619], позаяк він не подає «найбільш регулярно утворених похідних форм, цілком виразно пов’язаних з наведеними в Словнику», так само як і «етимологічно прозорих складних слів (оскільки прості слова, з яких вони утворені, подаються на своїх місцях) і вузькофахових термінів іншомовного походження» [13, Т. 1, с. 7]. Відтак, для отримання лексикографічних даних про лексичну одиницю ‘словотвір’ потрібно здійснити пошук за двома заголовковими словами: ‘слово’ [13, Т. 5, с. 306] + ‘творити’ [13, Т. 5, с. 533], у змісті якої можна знайти інформацію про ‘твір’ (окремої словникової статті із заголовковим словом ‘твір’ немає).

Лексичну одиницю ‘транслітерація’ представлено в такому форматі [13, Т. 5, с. 619]:

транслітера́ція, *транслітерува́ти*; — р. болг. *транслитерация*, бр. *транслитэрацыя*, п. *transliteracja*, ч. *transliterace*, слц. *transliterácia*, слн. *transliterirati*; — запозичення із західноєвропейських мов; н. *Transliteratiön*, англ. *transliteration*, фр. *translitération* утворено з прийменника лат. *trans-* «пере-» та іменника *littera* «літера». — СІС² 837; Копалирски 992; Holub—Lyer 486; РЧДБЕ 732; Gr. Fwb. 772; Klein 1640. — Див. ще **транс-**, **літера**.

- заголовкове / реєстрове слово українською мовою (з наголосом) ‘**транслітера́ція**’,
- однокореневе дієслово ‘транслітерувати’,
- відповідники слів’янськими мовами із скороченими позначками цих мов,
- вказівка на запозичення із західноєвропейських мов,
- еквіваленти в західноєвропейських мовах,
- вказівка на походження з латинської мови – двох частин мови (прийменника *trans-* («пере-») та іменника *littera* («літера»)),
- джерела даних,
- відсилка на детальнішу інформацію про складові реєстрового слова – **транс-** і **літера**.

У *Словнику української мови* (в 11 т.) [1, Т. 10, с. 230] міститься заголовкове/ реєстрове слово великими літерами **ТРАНСЛІТЕРА́ЦІЯ** з наголосом, закінчення його форми в родовому відмінку «ї», вказівка на рід – жіночий («жін.»), сферу використання – лінгвістичну («лінгв.»). Основна зона включає тлумачення та ілюстративний приклад із *Словника лінгвістичних термінів* з покликанням на нього [1].

Словник УА [15] дублює лексикографічну інформацію зі *Словника української мови* (в 11 т.), однак окремим блоком наводить орфографічні дані (словоформи), зазначаючи частиномовну належність лексеми – «іменник», повну форму роду – «жіночий», і віднесеність до «неістот». Відмінювання аналізованого іменника подається за сімома відмінками для форм як однини, так і множини.

Щодо лексичної одиниці ‘словотвір’, то *Словник української мови* (в 11 т.) [1, Т. 9, с. 373], так само як і для лексеми ‘транслітерація’, подає заголовкове слово великими літерами з наголосом **СЛОВОТВІ́Р**, потім наводиться форма родового відмінку та зазначається рід – чоловічий. Також зауважено про використання цієї лексичної одиниці в граматиці. Параметр семантизації містить два значення, для яких вказано тлумачення та представлено ілюстрації з покликаннями на відповідні текстові джерела.

Словник УА [15], зберігаючи ту саму мікроструктуру словникової статті, як і для інших лексем, представляє аналогічну зі *Словником української мови* (в 11 т.) інформацію про **СЛОВОТВІ́Р**, із додатковою вказівкою на

частинимовну належність – «іменник», рід – «чоловічий», віднесеність аналізованої одиниці до «неістот». Нижче розміщено таблицю з формами відмінювання за відмінками і числами.

З огляду на той факт, що *Словник UA* є онлайн словником, у всіх словникових статтях передбачено можливість додавання тлумачень.

Етимологічний словник англійської мови *Online Etymology Dictionary* [20] подібно до *Етимологічного словника української мови* містить лексикографічну інформацію для лексеми 'transliteration', але не дає даних для 'word-building' як окремої лексичної одиниці, тобто вивчення останньої лексеми є можливим лише через поділ її на компоненти (більш того, решта словників теж не дають інформації для 'word-building' як окремої лексеми).

Отже, із словникової статті про 'transliteration' в *Online Etymology Dictionary* [20] можна отримати такі дані: реєстрове слово '**transliteration**', частинимовна належність – n. = noun / іменник, значення, хронологію вживання різних форм ('transliteration', 'translettering') і значень (1835, 1802), складові елементи та їхні значення у мові-джерелі ('trans-' ("across") і 'littera'/'litera' ("letter, character")) з відсилкою до окремих словникових статей про ці елементи, звідки можна отримати більш детальну інформацію, прослідкувавши етимологію до первісних/реконструйованих форм – етимонів/праформ (з позначкою *). Як правило, цей етимологічний словник включає різні версії походження та всі можливі когнати.

Окремої уваги заслуговує опція ознайомлення з графіком [20], що фіксує тенденцію щодо вживання реєстрової лексеми на часовому проміжку від 1800 року до 2019 року, звідки очевидно, що піком використання 'transliteration' був кінець 60-х років XX ст.

Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English [18, с. 1573] окремої словникової статті для 'transliteration' не подає. Очікується, що користувач буде її інтерпретувати через тлумачення дієслова 'transliterate', в мікроструктурі словникової статті якого наприкінці представлена ця одиниця як похідне слово, далі наявні варіанти транскрипції, вказівки на частинимовну належність – noun/ іменник – та злічуваність/незлічуваність.

Онлайн *Cambridge Dictionary* [17] має окрему сторінку з позначками <https://dictionary.cambridge.org/help/codes.html>, де можна швидко зрозуміти різновид даних, представлених поряд із скороченнями. Словникова стаття про 'transliteration' має реєстрове слово, частинимовну належність – noun/ іменник, вказівку на злічуваність/наявність форми множини – [C or U] = 'countable or uncountable'/злічувальний або незлічувальний, сферу використання – спеціалізована, транскрипцію та аудіо для британського ('UK') та американського ('US') варіантів англійської мови. Далі подається тлумачення/дефініція та текстові ілюстрації (перелік яких можна скорочувати або розширювати). Наявною є відсилка до однокореневого дієслова – "See 'transliterate' ", а потім ще й можливість ознайомитися зі словами та фразами, що певним чином співвідносяться із заголовковою лексемою.

Окремої словникової статті про 'word-building' не було ідентифіковано в

жодному з аналізованих словників через статус цієї лексеми як складеної, а отже й виводити її значення потрібно через вивчення її складових. Такий підхід є логічним завдяки застосуванню морфемного аналізу (розклад на елементи/компоненти/морфеми/основи, які здатні системно нести лексичне значення), який є важливим інструментом формування дефініції, оскільки «реалізація подібних прийомів дозволяє конструювати семантичне значення термінів та зрештою і їх дефініцію, виходячи із самого терміна, а точніше його терміноелементної будови» [4, с. 94]. Іншими словами, семантизувати лексичну одиницю можна на основі виокремлення її структурних елементів.

Висновки. Підсумовуючи, методика прочитання словникової статті можна представити в п'ять етапів: 1) встановлення типу словника (етимологічний, тлумачний, перекладний, термінологічний тощо) та його лексикографічних параметрів, 2) ознайомлення з передмовою та переліком скорочень (позначок мов, галузей, граматичних категорій та ін.), 3) прочитання повного тексту словникової статті, 4) декодування скорочень, 5) повний аналіз словникових дефініцій як основний компонент лексикографічного аналізу та критичний аналіз.

Застосування аналогічної методики прочитання словникової статті для цієї самої лексичної одиниці до словників різних типів дає змогу отримати найбільш вичерпну та об'єктивну інформацію. Наприклад, з інтерпретацією результатів етимологічного аналізу каузальної домінанти *причина* в англійській, нідерландській, іспанській та українській мовах можна ознайомитись у монографії Н. Леміш [11, с. 127-128], на основі чого було реконструйовано архетипні уявлення про цю домінанту каузального комплексу у свідомості носіїв зазначених мов. Аналіз дефініцій каузальних домінант у тлумачних слониках уможливив виділення каузальних семем у всіх мовах вивчення та подальше встановлення спільних і відмінних вертеральних типів каузальності [11, с. 144-230], що, своєю чергою, надало аргументації щодо часткової конвергентності концептуалізації каузальності у споріднених мовах.

Перспективним вбачається деталізований опис методик прочитання словникових статей для окремих типів словників з метою визначення їх особливостей з подальшим укладанням методичних рекомендацій щодо використання таких спеціалізованих методик залежно від спрямування наукового дослідження.

Використана література:

1. Словник української мови в 11 т. / за ред. І. К. Білодіда. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР. Київ : Наукова думка. С. 1970-1980.
2. Бойченко В. Що таке кейс-метод? Claris Verbis. URL : <https://www.clarisverbis.com.ua/blogpost/metod-kejsiv-pochatkova-shkola-i-ne-tilky/>.
3. Давиденко В. І. Функційний потенціал сучасного українського словникарства. *Актуальні питання гуманітарних наук* : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2021. № 35 (2). С. 107-113. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/35-2-17>.

4. Дев'ятко Ю. С. Типологія стоматологічної термінології в українській і англійській мовах та її лексикографічне відтворення : дис. ... канд. філолог. наук : 10.02.21 – структурна, прикладна та математична лінгвістика. Київ, 2021. 389 с.
5. Демська О. Вступ до лексикографії. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2010.
6. Дубічинський В. В. Функції термінографічних праць. *Українська термінологія та сучасність*. Збірник наукових праць. Київ, 2013. № IX. С. 112-118.
7. Каліберда О. Енциклопедизм англійської лінгвістичної лексикографії. Бердянськ : ФОП Ткачук О. В., 2014.
8. Карпіловська Є. Здобутки академічної структурної та математичної лінгвістики у моделюванні українського слова. *Українська мова*. 2019. № 1. С. 18-35.
9. Кравцова Ю. Метафорична лексикографія як новий напрям словникової практики. *Слов'янські мови*. 2019. № 2 (14). С. 81-93.
10. Лемещенко-Лагода В. В. Лексикографічні традиції фіксації національно-маркованих одиниць у гельській та шотландській Скотс міноритарних мовах і британському варіанті англійської мови : дис. ... д-ра філософ : 035 Філологія. Київ, 2024. 212 с.
11. Леміш Н. Є. Вертеральні типи каузальності у споріднених мовах : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. 508 с.
12. Мейзерська І. В. Лексикографічна параметризація : структурний та функціональний аспекти (на прикладі Великого тлумачного словника сучасної української мови). *Вісник СумДУ. Серія Філологія*. 2007. № 1 (1). С. 151-155.
13. Етимологічний словник української мови : в 7 т. / за ред. О. С. Мельничук. Київ : Наукова думка. С. 1982-2012.
14. Прокопенко Л., Холодюк С. Мікроструктура комплексного електронного словника гандбольних термінів. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2018. № 34 (2). С. 72-77.
15. Словник UA Портал української мови та культури. URL : <https://surl.lu/wlswpv>.
16. Черниш О. А. Особливості лексикографічної параметризації. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Германістика та міжкультурна комунікація*. 2020. № 1. С. 58-62. <https://doi.org/10/32999/ksu2663-3426/2020-1-8>.
17. Cambridge Dictionary. URL : <https://dictionary.cambridge.org/>.
18. Hornby A. S. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. 7th edition. Oxford University Press, 2010. 1716 p. + 5 maps + R P. 1-119.
19. Kaliberda O. Extralinguistic Features of the Macrostructure in English Linguistic Dictionaries. *Scientific Journal of National Pedagogical Dragomanov University. Series 9. Current Trends in Language Development*. 2021. № 22. С. 31-42. <https://doi.org/10.31392/NpU-nc.series9.2021.22.03>.
20. Online Etymology Dictionary. URL : www.etymonline.com.
21. Villalva A. & Williams G (eds.) The landscape of Lexicography. Centro de Linguística da Universidade de Lisboa, 2019.

References :

1. Slovyk ukrainskoi movy v 11 t. [Dictionary of the Ukrainian language in 11 volumes.] / za red. I. K. Bilodida. Instytut movoznavstva im. O. O. Potebni AN URSSR. Kyiv : Naukova dumka. S. 1970-1980 [in Ukrainian].
2. Boichenko V. Shcho take keis-metod? [What is the case method?]. *Claris Verbis*. URL : <https://www.clarisverbis.com.ua/blogpost/metod-kejsiv-pochatkova-shkola-i-ne-tilky/> [in Ukrainian].
3. Davydenko V. I. (2021). Funktsiyni potentsial suchasnoho ukrainskoho slovnykarstva [Functional potential of modern Ukrainian lexicography]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk : mizhvuzivskiy zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka*. № 35 (2). С. 107-113. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/35-2-17> [in Ukrainian].
4. Deviatko Yu. S. (2021). Typolohiia stomatolohichnoi terminolohii v ukrainskii i anhliiskii movakh ta yii leksykohrafichne vidtvorennia [Typology of dental terminology in Ukrainian and English and its lexicographical reproduction] : dys. ... kand. Filoloh. nauk : 10.02.21 – strukturna, prykladna ta matematychna lnhvistyka. Kyiv. 389 s. [in Ukrainian].
5. Demska O. (2010). Vstup do leksykohrafiy [Introduction to lexicography]. Kyiv : Vyd. dim «Kyievo-Mohylianska akademiia» [in Ukrainian].

6. Dubichynskyi V. V. (2013). Funktsii terminohrafichnykh prats [Functions of terminographic works]. *Zbirnyk naukovykh prats "Ukrainska terminolohiia ta suchasnist"*. Kyiv. № IX. S. 112-118 [in Ukrainian].
7. Kaliberda O. (2014). Entsyklopedyzm anhliiskoi linhvistychnoi leksykohrafii [Encyclopedism of English linguistic lexicography]. Berdiansk : FOP Tkachuk O. V. [in Ukrainian].
8. Karpilovska Ye. (2019). Zdobutky akademichnoi strukturnoi ta matematychnoi linhvistyky u modeliuvanni ukrainskoho slova [Achievements of academic structural and mathematical linguistics in modeling the Ukrainian word]. *Ukrainska mova*. № 1. S. 18-35 [in Ukrainian].
9. Kravtsova Yu. (2019). Metaforychna leksykohrafiia yak novyi napriam slovnykovoï praktyky [Metaphorical lexicography as a new direction in dictionary practice]. *Slovianski movy*. № 2 (14). S. 81-93 [in Ukrainian].
10. Lemeshchenko-Lahoda V. V. (2024). Leksykohrafichni tradytsii fiksatsii natsionalno-markovanykh odyntys u helskii ta shotlandskii Skots minoritynykh movakh i brytanskomu varianti anhliiskoi movy [Lexicographic traditions of fixing nationally marked units in Gaelic and Scots minority languages and the British variant of English] : dys. ... d-ra filosof : 035 Filolohiia. Kyiv. 212 s. [in Ukrainian].
11. Lemish N. Ye. (2015). Verteralni typy kauzalnosti u sporidnennykh movakh [Verteral types of causality in related languages] : monohrafiia. Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU im. I. Franka. 508 s. [in Ukrainian].
12. Meizerska I. V. (2007). Leksykohrafichna parametryzatsiia : strukturnyi ta funktsionalnyi aspekty (na prykladi Velykoho tлумachnoho slovnyka suchasnoi ukrainskoi movy) [Lexicographic parameterization: structural and functional aspects (on the example of the Great Explanatory Dictionary of the Modern Ukrainian Language)]. *Visnyk SumDU. Serii Filolohiia*. № 1 (1). S. 151-155 [in Ukrainian].
13. Etymolohichni slovnyk ukrainskoi movy : v 7 t. [Etymological Dictionary of the Ukrainian Language in 7 volumes] / za red. O. S. Melnychuk. Kyiv : Naukova dumka. S. 1982-2012 [in Ukrainian].
14. Prokopenko L., Kholodiuk S. (2018). Mikrostruktura kompleksnoho elektronnoho slovnyka handbolnykh terminiv [Microstructure of a comprehensive electronic dictionary of handball terms]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*. № 34 (2). S. 72-77 [in Ukrainian].
15. Slovnyk UA Portal ukrainskoi movy ta kultury [UA Dictionary Portal of Ukrainian Language and Culture]. URL : <https://surl.l.u/wlswpv> [in Ukrainian].
16. Chernysh O. A. (2020). Osoblyvosti leksykohrafichnoi parametryzatsii [Features of lexicographic parameterization]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Serii Hermanistyka ta mizhkulturna komunikatsiia*. № 1. S. 58-62. <https://doi.org/10.32999/ksu2663-3426/2020-1-8> [in Ukrainian].
17. Cambridge Dictionary. URL : <https://dictionary.cambridge.org/> [in English].
18. Hornby A. S. (2010). Oxford Advanced Learners Dictionary of Current English. 7th edition. *Oxford University Press*. 1716 p. + 5 maps + R P. 1-119 [in English].
19. Kaliberda O. (2021). Extralinguistic Features of the Macrostructure in English Linguistic Dictionaries. *Scientific Journal of National Pedagogical Dragomanov University. Series 9. Current Trends in Language Development*. № 22. S. 31-42. <https://doi.org/10.31392/NpU-nc.series9.2021.22.03> [in English].
20. Online Etymology Dictionary. URL : www.etymonline.com. [in English].
21. Villalva A. & Williams G. (2019). (eds.) The landscape of Lexicography. Centro de Linguística da Universidade de Lisboa [in English].

N. LEMISH, A. ZERNETSKA, O. LEUTA, Y. KRAVTSOVA, I. OVCHYNNIKOVA. Methods of a Dictionary Article Reading: a Case Study Based on Lexemes 'транслітерація' / 'transliteration' and 'словотвір' / 'word-building'.

The paper proposes a methodology for reading a dictionary article with a case study based on real or fictional situations. This approach makes it possible to develop one's practical skills by processing separate dictionary articles from dictionaries of various types. Within this research, the entry words/lexemes 'транслітерація' and 'словотвір' in Ukrainian etymological and explanatory dictionaries, 'transliteration' and 'word-building' in English lexicographic sources, respectively, were considered. The investigation confirmed that the first step when working with dictionaries is establishing their type (etymological, explanatory, translation, terminological, etc.) and lexicographic parameters. The following mandatory step is to read the preface, which usually prescribes the algorithm for information presented in the dictionary article, and a list of abbreviations (designations for languages, branches, grammatical categories, etc.).

The methods for reading a dictionary article include a preliminary familiarisation with its full text, decoding of abbreviations, a complete analysis of dictionary definitions as the main component of lexicographic analysis, and critical analysis. Applying a similar methodology for reading a dictionary article for the same lexical unit to dictionaries of different types allows obtaining the most comprehensive and objective information.

A detailed description of the methodologies for reading dictionary articles from every separate dictionary type is promising. It can determine peculiarities and serve as a basis for the subsequent compilation of methodological recommendations. The further developed specialized methodologies may satisfy a specific scientific research area.

It is proven that the analysis of the definitions of causal dominants in explanatory elephants made it possible to isolate causal semes in all languages of study and further establish common and distinct verteral types of causality, which, in turn, provided arguments for the partial convergence of the conceptualization of causality in related languages.

Keywords: *methods for reading, dictionary article, case study, lexicographic parameters, dictionary type, lexicographic analysis, critical analysis, analysis of dictionary definitions.*

DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-udu-163.2025.09>

УДК 378:[001:811.161.2]

Ліштаба Т. В., Тернавська Т. А., Данилко О. Г.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ У НАУКОВОМУ СТИЛІ МОВЛЕННЯ

Сучасна наукова комунікація відіграє ключову роль у розвитку та поширенні знань, забезпечуючи взаємодію між науковцями незалежно від їхнього місцезнаходження та використовуваних технологій. Ця здатність дозволяє ефективно вирішувати різноаспектні наукові задачі, пов'язані з доборою, аналізом та передачею інформації, з обов'язковим дотриманням етичних норм. Особливого значення наукова комунікація набуває в процесі проведення досліджень, обговорення складних проблем та вирішення суперечностей через полеміку й дискусії.

У контексті підготовки фахівців вищої освіти, зокрема магістрів та докторів філософії, дисципліни «Академічне письмо», «Академічна доброчесність в науці», «Наукова комунікація» є такими, що формують ключові вміння для успішного проведення наукових досліджень та подальшої професійної діяльності, сприяючи конструктивному діалогу у науковій спільноті. Академічна доброчесність, як невід'ємна складова професійної комунікації, забезпечує чесність, об'єктивність та прозорість наукової діяльності.

Змістові модулі зазначених дисциплін спрямовані на формування у здобувачів необхідних компетентностей для грамотного, точного та зрозумілого висловлення думок в усній та письмовій науковій комунікації, з дотриманням етичних норм та принципів академічної доброчесності. Дисципліни охоплюють такі ключові аспекти, як формування академічної культури, професійна комунікація та робота з джерелами інформації. Метою є забезпечення майбутніх фахівців знаннями та інструментами, необхідними для дотримання вимог доброчесності, формування культури наукової комунікації та відповідального ставлення до наукової праці.

Вивчення цих дисциплін допомагає здобувачам сформувати цілісне уявлення про наукову комунікацію як механізм розвитку науки, засвоїти особливості усної та писемної форм наукової мови, набути навичок ефективного представлення наукових знань та опанувати